

TRATATUL DE PACE RUSO-TURC DE LA BUCUREȘTI (1812): PRELIMINARIILE ȘI FINALITATE

Dr. Ion JARCUȚCHI

THE RUSSIAN-TURKISH PEACE TREATY
FROM BUCHAREST (1812): PRELIMINARIES
AND FINALITY

The main evolution stages of the political orientation of the Saint Petersburg cabinet and its' territorial claims in the South-Eastern Europe in the period of the Russian-Turkish war in 1806-1812 are identified. The approached problems are elucidated on the power and interest confrontations of the european powers in the Balkan and Black Sea regions at the beginning of the XIX'th century in the context of the conflict between the Russian Empire and the Napoleonic France.

La intersecția secolelor XVIII – XIX, sud-estul Europei a fost marcat de o amplă confruntare de forțe și interese ale marilor puteri europene în regiunea Balcanilor și Mării Negre. Devenind teatru de operațiuni militare și obiectul disputelor între importante forțe politico-militare de pe bătrânul continent, Moldova și Țara Românească au traversat în această perioadă o cale extrem de dificilă din punctul de vedere al situației lor pe plan internațional. În țesătura combinațiilor politice și a duelurilor diplomatice de la începutul secolului al XIX-lea, principatele figu- rau ca niște piese de șah la masa tratativilor politice internaționale și regionale, fiind amenințate cu anexarea totală sau parțială și proiectate ca obiecte de schimb în combinațiile teritoriale ale supraputerilor lumii.

La insistența categorică a Franței și la solici- tarea personală a lui Napoleon, la 11/23 august și, respectiv, la 12/24 august 1806, Poarta Otomană i-a destituit pe domnitorii de orientare pro-rusă Alexan- dru Moruzi (Moldova) și Constantin Ipsilanti (Țara Românească), înlocuindu-i cu cei de orientare fran- cofilă Scarlat Callimachi (Moldova) și Alecu Suțu (Țara Românească)¹.

Demiterea vechilor domni și întronarea noi- lor domni s-a constituit într-un succes diplomatic indiscutabil al Franței și într-un mare eșec politic

¹ Stroia, Marian. *României, marile puteri și Sud - Estul Europei (1800-1830)*. București, Editura Semne, 2002, p. 130.

al Rusiei imperiale, marcând în acest sens declinul influenței Cabinetului de la Sankt Petersburg asupra Porții Otomane, abaterea turcilor de la politica de alianță cu Rusia țaristă și orientarea lor spre Franța, a cărei influență la Constantinopol a devenit, din a doua jumătate a anului 1806, un factor dominant.

Acest act de uz intern al Porții Otomane, repre- zentând însă o gravă încălcare a hațișerifulor din septembrie 1802 (emise sub puternica presiune a Petersburgului) care prevedeau că domnii Principatelor puteau fi destituiți doar cu consimțământul prealabil al Rusiei imperiale și la expirarea termene- nului de șapte ani de domnie, a generat complicații politice cu implicații internaționale care în cele din urmă au provocat un război ruso-turc. Cu toate că, în urma protestelor ultimative ale Curții imperiale de la Petersburg, domnii maziliți au fost restabiliți, la 3/15 octombrie 1806, în domnie, la 16/28 octombrie și, repetat, la 23 octombrie/4 noiembrie împăratul Rusiei Alexandru I ordonă generalului Ivan Michel- son, comandant al armatei ruse din stânga Nistrului, să treacă fluviul și să ocupe Principatele. Acțiunea a fost realizată la 11/23 noiembrie 1806, fiind înso- țită și de un manifest către populația autohtonă. În opinia ministrului de Externe al Franței Talleyrand, modul în care s-a produs „năvălirea rușilor în Mol- dova a oferit Europei scandalul unei noi agresii împotriva tuturor drepturilor suveranilor. Nu se mai declară război Sublimei Porți, ci se adresează un manifest supușilor ei”².

Comportamentul extrem de agresiv și ostil al guvernului țarist față de Poarta Otomană, cu care încheiaseră, la 23 septembrie 1805, tratatul de ali- anță, – intervenția militară în Principate, vasale Im- periului Otoman – a fost determinat în primul rând de evoluția nefavorabilă pentru Rusia imperială a conjuncturii politice și militare în Europa, în spe- cial a rivalității ruso-franceze în Europa Centrală și în sud-estul Europei, îndeosebi la Constantinopol, destituirea domnilor filoruși servind doar ca pretext. Prin mai multe note diplomatice, guvernul țarist asi- gura că nu are nicio intenție de a ocupa Moldova și Țara Românească, că prin invazia trupelor ruse s-a urmărit scopul de a contracara consolidarea po- ziției Franței la Constantinopol, de a impune Poarta Otomană să revină „la restabilirea vechilor relații ce existau între Rusia și Turcia conform tratatelor” și de a preveni trecerea armatei franceze din Dalmația spre Nistru.

Cabinetul de la Petersburg formulează cu cla- ritate cerințe noi, pe care Poarta Otomană ar trebui

² Rosetti, Radu. *Acțiunea politicii rusești în Țările Române po- vestită de organele oficiale franceze*. Ediția a II-a. București, 1914, p. 31-32.

să le accepte drept bază pentru soluționarea diferendului politic ruso-otoman: *restabilirea deplină și completă a drepturilor și privilegiilor Moldovei și Valahiei*; trecerea liberă a navelor ruse prin strâmtorile Bosfor și Dardanele, reînnoirea de către Poarta Otomană a alianței cu Anglia și ruperea alianței cu Franța. Guvernul țarist afirma că Rusia „e dispusă să evacueze trupele sale din ambele principate îndată ce Poarta Otomană va da satisfacere justificată tuturor cerințelor pe care curtea imperială are tot dreptul să le prezinte, reieșind din cele mai clare stipulații ale tratatelor încheiate între ambele imperii”³.

Suferind eșec în tentativele de a soluționa, pe cale pașnică, litigiul ruso-otoman și descumpănit de noile revendicări excesive ale Petersburgului, sultanul Imperiului Otoman, Selim III, declară, la cererea insistentă a Franței, pe data de 15/27 decembrie 1806, război Imperiului Rus.

La etapa inițială a războiului ruso-otoman (până la întâlnirea lui Alexandru I și Napoleon la Tilsit), Rusia imperială, fiind implicată în a patra coaliție anti-napoleoniană și în operațiile militare ale acesteia împotriva trupelor franceze, nu era dispusă să ceară cesiuni teritoriale de la Poarta Otomană. De aceea, Cabinetul de la Petersburg s-a arătat nemulțumit de organizarea de către Constantin Ipsilanti, autoproclamatul domn al Țării Românești și Moldovei, a depunerii jurământului de credință și supunere către împăratul Rusiei⁴, a dezavuat clauza ultimatumului ambasadorului englez la Constantinopol Arbuthnot, adresat Porții Otomane în februarie 1807, referitoare la ocuparea Principatelor de către Imperiul Rus⁵, a garantat, conform condițiilor preliminare de pace propuse în martie 1907, inviolabilitatea și integritatea posesiunilor Imperiului Otoman.⁶

O profundă răsturnare a politicii guvernului țarist privind problema orientală în ansamblu și cea a Principatelor în special, s-a atestat după semnarea tratatelor ruso-franceze de pace și de alianță la

Tilsit (25 iunie/7 iulie 1807). Astfel, poziția Rusiei a evoluat de la respectarea principiului menținerii integrității teritoriale a Imperiului Otoman la cea de obținere a unor achiziții teritoriale pe seama turcilor. Privit din perspectiva dată, Tilsitul se înscrie ca o primă etapă în procesul de formare a unui nou program politic de scurtă durată al Cabinetului de la Petersburg în chestiunea orientală. Prin semnarea acestor tratate, s-au delimitat sferile de influență între Franța și Rusia: prima și-a rezervat partea occidentală a Europei, a doua a manifestat interes față de zona ei orientală, oferindu-i-se, astfel, o libertate deplină de acțiune în zona Balcanilor.

Guvernul țarist refuză să-și evacueze armata din Principatele Moldova și Țara Românească, stipulațiune prevăzută în tratatul ruso-francez de pace (art. XXIII) și armistițiul de la Slobozia din 12/24 august 1807 (art. 3), pe motiv că trupele otomane au încălcat prevederile respective, efectuând incursiuni într-un șir de localități din stânga Dunării. În schimb, diplomația rusă a exploatat cu abilitate art. VIII al tratatului secret ruso-francez de alianță care prevedea că în cazul în care negocierile ruso-otomane, susținute cu medierea Franței, nu se vor finaliza cu un rezultat satisfăcător, ultima „va acționa împreună cu Rusia împotriva Porții Otomane și ambele părți contractante vor încheia un acord, menit să elibereze de jugul și suferințele turcești toate provinciile Imperiului Otoman din Europa, cu excepția Constantinopolului și a provinciei Rumeliei”⁷. Presat de nobilimea rusă, în mare parte nemulțumită de alianța cu Franța și alinierea la blocada continentală pe care le considera ca acțiuni nejustificate și inutile, deoarece în schimbul „acestor sacrificii” Rusia nu a primit nicio recompensă, Cabinetul de la Petersburg și-a modificat radical politica externă în sud-estul Europei. În toamna anului 1807, oficialitățile țariste au formulat cu claritate pretențiile teritoriale față de Imperiul Otoman, solicitându-se în acest context consimțământul Franței, ca țară mediatoare, în vederea anexării Moldovei și Valahiei și stabilirii frontierei ruso-otomane pe Dunăre. În cazul unui refuz, se propunea o soluție de compromis – ocuparea Basarabiei cu cetățile Bender (Tighina), Akkerman (Cetatea Albă), Chilia și Ismail, precum și cetatea Hotin din nordul Moldovei. Către sfârșitul anului 1807 – începutul anului 1808, anexarea Moldovei și a Țării Românești de Imperiul Rus era prezentată drept condiție *sine qua non* (condiție indispensabilă) pentru inițierea negocierilor de pace ruso-otomane⁸.

³ ВПР, 1801-1815 гг. Том III, p. 645-646.

⁸ ВПР, 1801-1815 гг. Том IV, p. 81, 111, 129, 132.

³ ВПР. Серия первая. 1801-1815. Том III, p. 362, 371, 380, 384-387, 410, 716.

⁴ Mischevca, Vladimir. *Moldova în politica marilor puteri la începutul secolului al XIX-lea*. Chișinău, Civitas, 1999, p. 55-56.

⁵ Urechia, Vasile. *Istoria Românilor*. Vol. IX. București, 1896, p. 164; Columbeanu, Sergiu, *Contribuții privind situația internațională a Țărilor Române între anii 1806-1812* // Revista de istorie, 1976, Nr. 5, p. 664; ВПР, Т. III, с. 549; Гулия, Дмитри. *К истории Восточного вопроса. Русско-турецкая война 1806-1812 гг. и Англия*. Сухуми, Издательство «Алишара», 1978, p. 36-37.

⁶ ВПР, Т. III, с. 738-739; Гулия, Дмитри. *Op.cit.*, p. 39-40; Goșu, Armand. *Între Napoleon și Alexandru I. Principatele Dunărene la începutul secolului al XIX-lea*. București, Editura Academiei Române, 2008, p. 166.

Aici, probabil, este oportun să ne oprim, cu unele precizări, asupra termenului geografic de *Basarabia*. La începutul secolului al XIX-lea primele identificări teritoriale, extrem de clare, a termenului geografic *Basarabia* sunt fixate în documentele diplomatice ruse din toamna anului 1807 – primăvara anului 1808, care delimitează Basarabia ca o *fâșie lizieră țărmului mării; o fâșie îngustă de pământ care, neformând o provincie, poartă numele de Basarabia*. Într-o instrucțiune a lui Alexandru I din octombrie 1807, în care este formulat planul minimal de achiziții teritoriale, se specifică: *tot ținutul cuprins sub denumirea de Basarabia, împreună cu fortărețele Bender, Akkerman, Chilia, Ismail*.⁹ Acest spațiu constituia zona geografică a raialelor turcești din sudul spațiului pruto-nistean, administrate de autoritățile otomane, pe care, în 1807, autoritățile ruse le-au transmis, după transferarea tătarilor în Crimeea, în jurisdicția Divanului Țării Moldovei. În sens similar acest termen este utilizat în decembrie 1780, când Poarta Otomană propune ca locul de reședință al consulului Rusiei în *Moldova, Valahia și Basarabia* să fie or. Silistria (oraș din dreapta Dunării), unde se afla reședința *serascherului* (comandantului de oaste otomană) *întregii Basarabiei*¹⁰. Termenul geografic de „Basarabia” este folosit în tratatul de pace ruso-turc din 1812 pentru a indica un teritoriu populat de tătari. Era vorba de *tătarii transferați din Basarabia în Rusia*. Din cele expuse rezultă că până la anexare, noțiunea de *Basarabia* era echivalentul termenului geografic *Bugeac*, zona de sud a spațiului pruto-nistean.

Napoleon însă nu era dispus să cedeze necondiționat Moldova și Valahia, cerând ca recompensă Silezia, provincie a Prusiei, condiție inacceptabilă pentru Rusia, aliată acesteia¹¹. Eșecul negocierilor ruso-franceze referitoare la Principatele Române, precum și al preconizatorilor negocieri de pace ruso-otomane de la Paris cu medierea Franței care, realmente, nici nu au fost deschise, au forțat Poarta Otomană și Cabinetul de la Petersburg să tatoneze modalități de alternativă de soluționare a disputei ruso-otomane, dar și formatul participanților la tratative. În prima jumătate a anului 1808, guvernul otoman a întreprins mai multe tentative în vederea inițierii negocierilor de pace ruso-otomane directe, fără medierea Franței, în baza principiului *status-quo ante bellum*, inițiative respinse categoric de guvernul țarist pe motivul că ele contravin tratatului de

pace ruso-francez¹².

Sub presiunea factorilor externi (eșecul intervenției militare în Spania și Portugalia, înarmarea Imperiului Habsburgic) diplomația franceză a fost constrânsă să devină mai conciliantă față de Rusia. Având nevoie de liniște în partea orientală a Europei pentru a-și rezolva problemele în partea ei occidentală, Napoleon dorea o nouă întâlnire și o nouă înțelegere separată cu Alexandru I, fiind dispus să promită cesiuni teritoriale Imperiului Rus.

Un epizod semnificativ în evoluția disputelor privind destinul Principatelor reprezintă întâlnirea lui Napoleon și Alexandru I la Erfurt, unde, la 30 septembrie/12 octombrie 1808, a fost semnată Convenția secretă de alianță. Patru dintre cele 14 articole ale Convenției se refereau la Principatele Moldova și Țara Românească, fapt ce atestă marea lor importanță pe eșichierul diplomatic al timpului. Aceste articole prevedeau: a) condiție indispensabilă a încheierii păcii cu Marea Britanie este recunoașterea de către aceasta a Moldovei, Țării Românești și a Finlandei ca părți componente ale Imperiului Rus (art. 5); b) hotarul dintre Rusia țaristă și Imperiul Otoman se fixează pe Dunăre, iar Napoleon recunoaște încorporarea Principatelor și granița pe Dunăre (art. 8); c) împăratul Rusiei își asumă angajamentul să păstreze secretul asupra anexiunii principatelor pentru ca în felul acesta să se poată ajunge la o înțelegere amiabilă cu Constantinopolul în vederea cedării lor pașnice către Rusia, Franța renunță la mediația sa (art.9). Se mai prevedea, de asemenea, că în cazul în care se vor relua ostilitățile militare pe motivul refuzului Porții Otomane de a ceda teritoriile cerute, Napoleon nu va participa la acestea, ci se va limita cu oferirea bunelor sale oficii Porții; în cazul în care Austria va acorda sprijin militar Porții Otomane, Franța se va asocia cu Rusia, în același mod va proceda și Rusia față de Franța dacă Austria îi va declara război (art. 10). În privința celorlalte posesiuni ale Imperiului Otoman ambele părți și-au luat angajamentul să păstreze integritatea acestora¹³.

În scurt timp după semnarea tratatului ruso-francez de alianță de la Erfurt, comandantul șef al armatei ruse în Principate, generalul feldmareșal A. A. Prozorovski este înputernicit să inițieze negocierile de pace cu Poarta Otomană, fiind extins, în raport cu prevederile tratatului de la Erfurt, condițiile principale ale păcii. În afară de anexarea Moldovei și a Valahiei se mai cerea: confirmarea tratatelor și acordurilor ruso-otomane precedente,

⁹ Goșu, Armand. *Op. cit.*, p. 177-178.

¹⁰ Гирс, А. А. *Россия и Ближний Восток. Материалы по истории наших отношений с Турцией*. Санкт-Петербург, 1906, p. 7.

¹¹ *Ibidem*, p. 104, 149, 162.

¹² *Ibidem*, p. 166, 254-255, 580, 585, 637.

¹³ *Ibidem*, p. 632-633.

cu excepția articolelor care urmau a fi anulate de noul tratat; recunoașterea de către Poarta Otomană a oblăduirii imperiale ruse asupra Georgiei și Imetiei; asigurarea liniștii și siguranței Serbiei prin stabilirea în această țară a cărmuirii potrivit dorinței poporului sârb, sub protecția Rusiei¹⁴. Negocierile de pace ruso-otomane deschise la începutul primăverii anului 1809, la Iași, s-au finalizat cu eșec total: delegația otomană a respins din start condițiile de pace propuse de partea rusă.

Deceționată de comportamentul suspicios al lui Napoleon și privind cu o ostilitate crescândă tratatul de la Erfurt, Poarta Otomană a început să devieze de la relațiile intime cu Franța, modificându-și, în căutarea noilor aliați, politica sa externă. La 5 ianuarie 1809, la Dardanele, au fost încheiate tratatul turco-englez de pace și tratatul secret de alianță, care prevedeau acordarea asistenței din partea flotei britanice împotriva Franței și folosirea bunelor oficii ale guvernului britanic pe lângă Cabinetul de la Petersburg în scopul de a facilita Poarta să obțină „o pace onorabilă și avantajoasă”, statuând „integritatea teritorială” a Imperiului Otoman¹⁵.

Reacția Franței și Rusiei la ameliorarea relațiilor anglo-otomane a fost promptă și categorică. Ambasadorul francez la Constantinopol, Latour-Maubourg, insista în fața Porții expulzarea ambasadorului englez Robert Adair, promițând, în schimb, medierea lui Napoleon în ceea ce privește „încheierea păcii între Rusia și Poarta Otomană cu retrocedarea celei din urmă a pământurilor cucerite de prima”. La 11/23 martie 1809, A. Prozorovski a adresat guvernului otoman o notă ultimativă cu cerință similară, amenințând, în caz de refuz, cu abrogarea armistițiului și reluarea ostilităților militare, ceea ce s-a produs la 22 martie/3 aprilie¹⁶.

Pe parcursul anului 1809 demersurile diplomatice privind soluționarea relațiilor ruso-otomane s-au redus la minimum, limitându-se cu reconfirmarea de către părțile beligerante a propriilor lor condiții de bază ale tratatului de pace și efectuarea unor tatonări în vederea inițierii negocierilor de pace. Prezintă interes în acest sens instrucțiunea lui Alexandru I din 28 noiembrie/10 decembrie 1809 către generalul Pavel Șuvalov, delegat cu o misiune specială la Viena, în care se menționa: „Eu sunt hotărât să mă mărginesc cu obținerea, printr-un tratat, a Valahiei, Moldovei și Basarabiei, ocupate de trupele mele deja

de câțiva ani, și pentru a suspenda controversele ce dezbină Rusia și Poarta Otomană doresc să stabilesc hotarul pe Dunăre”¹⁷. Formal, pretențiile teritoriale ale Rusiei imperiale față de Principate au fost susținute de Napoleon prin declarația sa speculativă din 3 decembrie 1809 la deschiderea sesiunii Corpului Legiuitor al Franței: „...Amicul și aliatul meu, împăratul Rusiei, a alipit către împărăția sa Finlanda, Moldova și Țara Românească și un ținut din Galiția. Nu sunt gelos de nimic ce s-ar întâmpla în binele acestei împărății. Sentimentele mele pentru ilustrul său Suveran sunt de acord cu politica mea”¹⁸.

Pe parcursul anului 1810, în ciuda faptului că se sensibiliza tot mai evident aprofundarea discordiei între Franța napoleoniană și Rusia imperială, Cabinetul de la Petersburg continua să insiste asupra programului maximum de achiziții teritoriale în partea europeană a Imperiului Otoman. În proiectul tratatului de pace, remis la 7/19 februarie 1810 de către ministrul de Externe N. Rumianțev comandantului trupelor ruse în Principate, generalului N. Kamenski, se specifica: „Principatele Moldova, Valahia Mare și Mică și Basarabia se unesc, prin acest tratat de pace, pe veci cu Imperiul Rus, cu orașele, cetățile și satele, cu locuitorii acestora de ambele sexe și cu averea lor. Râul Dunărea va fi de acum înaintea graniței între cele două imperii...”¹⁹. Această poziție a fost reconfirmată prin notele diplomatice ruse din toamna anului 1810. Astfel, la 3/15 octombrie 1810, comandantul armatei ruse în Principate comunica Porții Otomane că hotarul pe Dunăre constituie o condiție prealabilă *sine quo non*, condiție indiscutabilă pentru orice acord de armistițiu și orice negocieri de pace. Sublima Poartă nu era dispusă să satisfacă cerințele Cabinetului de la Petersburg, cerând, la rândul său, restabilirea hotarului pe Nistru²⁰.

Poziția intransigentă a guvernului țarist privind acapararea neapărată a Moldovei și Țării Românești se explică nu numai prin ambițiile expansioniste ale țarismului în sud-estul Europei. Aceasta rezultă și din statutul real al principatelor în perioada ocupației militare ruse din anii 1806-1812, pe care autoritățile țariste le considerau deja anexate. Sistemul de administrare a Moldovei și Țării Românești a evoluat de la cărmuirea principatelor unite de către un singur domn (Constantin Ipsilanti) și Divanurile acestora la instaurarea administrației civile ruse,

¹⁴ *Ibidem*, p. 368.

¹⁵ Columbeanu, Sergiu. *Op. cit.*, p. 671.

¹⁶ ВПР. 1801-1815 гг. Том IV, p. 498; Том V, p. 16, 334-335, 650; Петров, Андрей. *Война России с Турцией. 1806-1812 гг.* Том 2, Спб., 1887, p. 560-561.

¹⁷ ВПР. 1801-1815 гг. Том V, p. 307.

¹⁸ Rosetti, Radu. *Op. cit.*, p. 39; Damian Gheorghe. *Politica externă a Principatelor Române. (Încercare de sinteză istorică)*, Vol. 1, Timișoara, 1933, p. 108.

¹⁹ ВПР. 1801-1815 гг. Том V, p. 363-364; Петров, Андрей. *Op. cit.*, 11-13.

²⁰ ВПР. 1801-1815 гг. Том V, p. 539, 547, 708.

subordonată direct comandantului șef al armatei ruse, acesta reprezentând puterea supremă²¹. Modelul de administrare a Principatelor, practicat în anii 1808-1812, era caracteristic regimului de administrare a guberniilor ruse declarate în stare de război, imprimându-le astfel Principatelor înfățișarea „de regiuni ruse de frontieră”²². Prin decretul lui Alexandru I din 27 martie 1808, bisericile Moldovei și ale Țării Românești, fiind unite cu statut de exarhat moldo-valah, sunt subordonate Sfântului Sinod al bisericii ruse și scoase, respectiv, de sub subordnarea patriarhului de la Constantinopol²³.

Esența acțiunilor autorităților ruse în Principate și a statutului temporar al acestora s-a regăsit în expresia concentrată a notei ministrului de Externe al Rusiei N. Rumianțev, remisă la 15/27 aprilie 1810 diplomaților străini acreditați la Petersburg, prin care se anunță trecerea Moldovei și a Țării Românești sub stăpânirea Imperiului Rus. „Maiestatea sa imperială, se menționează în notă, considerând Moldova și Valahia ca provincii făcând parte din imperiul său și care, în felul acesta, trebuie să fie conduse după legile lui, prescrie să se înceteze aplicarea drepturilor a căror exercitare nu este tolerată decât în Turcia”. Locuitorii principatelor, ca supuși ai Rusiei, erau obligați să execute legile ruse, iar persoanele care nu doreau să le recunoască puteau să părăsească țara în termen de șase luni. Au fost anulate, de asemenea, toate privilegiile acordate de către Poarta Otomană diverselor persoane, inclusiv supușilor străini²⁴.

Decizia arbitrară a Cabinetului de la Petersburg a provocat nemulțumirea și protestul Austriei care solicita restabilirea privilegiilor acordate anterior supușilor săi din principate. Atitudinea Imperiului Habsburgic față de intențiile guvernului țarist de a anexa Moldova și Țara Românească a evoluat de la acceptarea lor tacită în schimbul unei recompensări teritoriale (Valahia Mică/Oltenia) la respinge-

rea anexării unilaterale a Principatelor la Imperiul Rus. După cum a declarat ministrul de Externe al Austriei K. Metternich ambasadorului rus P. Șuvalov, Cabinetul de la Viena nu va accepta ca Rusia să stăpânească principatele. În opinia ministrului, concilierea între Austria și Rusia ar fi posibilă doar în baza unei înțelegeri definitive între ambele curți în privința Moldovei și Țării Românești, presupunându-se în acest context satisfacerea pretențiilor teritoriale și ale Imperiului Habsburgic²⁵. În mediul diplomatic rus se vehiculau, în funcție de evoluția conjuncturii politice în Europa, variate combinații ale eventualelor schimburi de teritorii ale principatelor între Imperiul Rus și cel Habsburgic, reacția curții vieneze la propunerile respective fiind una evazivă²⁶.

Continuarea războiului ruso-turc, ale cărui consecințe tot mai mult deveneau imprevizibile, duritatea poziției Porții Otomane în apărarea integrității teritoriale determinată de susținerea marilor puteri europene și pericolul iminent al războiului cu Franța napoleoniană, au generat nervozitate, neliniște și nesiguranță în societatea rusă. Corespondența diplomatică cu Poarta Otomană și întrevederile private cu reprezentanții acesteia în prima jumătate a anului 1811, au convins guvernul țarist de imposibilitatea negocierii păcii în baza condițiilor de pace propuse anterior, Rusia fiind silită astfel să-și revadă cerințele sale inițiale. Primele modificări ale atitudinii Cabinetului de la Petersburg în ceea ce privește anexarea Moldovei și a Țării Românești sunt atestate în depeșa secretă a ministrului de Externe N. Rumianțev adresată, la 6/18 iunie 1811, noului comandant șef al trupelor ruse în Principate, feldmareșalului Mihail Kutuzov. Menționând că „primul și principalul scop al nostru (Rusiei – n.n.) la tratativele de pace trebuie să fie confirmarea după noi a ambelor principate”, Rumianțev solicită opinia lui M. Kutuzov asupra noilor propuneri de pace. „Nu recunoașteți oare, îl întreabă ministrul de Externe, că în dezlegarea definitivă a treburilor pentru noi ar fi mai utilă... următoarea modificare: de cerut cedarea Moldovei până la Siret, iar, în schimb, pentru a doua parte a principatului și pentru toată Valahia Poarta să ne plătească o compensație bănească”, afirmând în continuare că „hotarul pe râul Siret tot-

²¹ Agachi, Alexei. *Țara Moldovei și Țara Românească sub ocupația militară rusă (1806-1812)*. Chișinău, Pontos, 2008, p. 35-102.

²² Полное собрание законов Российской империи / Colecția completă de legi ale Imperiului Rus. Собрание I (1649-1825). Том 32 (1812-1814), закон № 25035, p. 228-229; Халиппа, Иван. *Описание Архива ГГ. Сенаторов, председательствовавших в диванах княжеств Молдавии и Валахии с 1808-го по 1813-ый год / Descrierea Arhivei domnilor senatori, președinți ai Divanurilor Moldovei și Valahiei din 1808 până în 1813*. În: Труды Бессарабской губернской ученой архивной комиссии. Том I. Кишинев, 1900, p. 327.

²³ Stadnițchi, Axentie. *Gavriil Bănulescu-Bodoni exarh al Moldovei și Valahiei (1808-1812) mitropolit al Chișinăului (1813-1821)*. Chișinău, 2004, p. 34, 40-41.

²⁴ ВПР. 1801-1815 гг. Том V, p. 429; Columbeanu, Sergiu. Op. cit., p. 672.

²⁵ ВПР. 1801-1815 гг. Том IV, p. 392; Том V, p. 511; Goșu, Armand. *Preliminariile anexării Basarabiei de către Rusia (1806-1812)*. În: Revista istorică, 1992. Tom. III. nr.1-2, p. 118.

²⁶ ВПР. 1801-1815 гг. Том V, p. 375, 420, 523, 695; Columbeanu, Sergiu. Op. cit., p. 673-674; Casso, Leon. *Rusia și bazinul dunărean*. București, Editura SAECULUM VIZUA, 2003, p. 100-101.

deauna era recunoscut de Maiestatea sa ca cel mai bun pentru Rusia²⁷.

În curând, reducerea „apetitelui teritorial” al guvernului țarist în partea europeană a Imperiului Otoman se regăsește în noile condiții preliminare de pace pe care N. Rumianțev le remite lui M. Kutuzov la 30 septembrie/12 octombrie 1811: 1) încorporarea Moldovei și a Basarabiei (Bugeacului) în componența Imperiului Rus; în cazul în care Poarta ar fi refuzat această prevedere – fixarea hotarului pe Siret; 2) compensație bănească pentru restituirea Valahiei Imperiului Otoman²⁸.

Negocierile ruso-otomane de pace au fost inițiate îndată după înfrângerea zdrobitoare a trupelor otomane la începutul lunii octombrie 1811. În urma controversatelor negocieri preliminare, pe parcursul cărora marele vizir Ahmed pașa era dispus să facă concesii teritoriale până la râul Prut, – variantă refuzată de M. Kutuzov care insista asupra fixării hotarului pe vechea frontieră a Moldovei cu Țara Românească, ambii au acceptat râul Siret ca hotar între ambele imperii²⁹ și să înceapă imediat, la Giurgiu, negocierile de pace. La primele două ședințe ale conferinței de pace (19-20 octombrie /31 octombrie -1 noiembrie 1811) ambele delegații au acceptat în privința cesiunii teritoriale în partea europeană a Imperiului Otoman fixarea hotarului pe râul Siret și pe brațul Sulina în delta Dunării³⁰, clauza respectivă fiind trimisă la Petersburg și Constantinopol spre aprobare de către suveranii respectivelor state monarhice.

Cabinetul de la Petersburg a acceptat planul de anexare a Moldovei până la Siret, cerând compensații bănești pentru restul Moldovei și Valahia, precum și asigurarea protecției Rusiei asupra Țării Românești pentru a-și menține aici influența³¹. Însă declarația primului împrumutnic al Porții Galib efen-di în plenul conferinței din 17/29 noiembrie 1811 a produs o profundă răsturnare de situație. El a comu-

nicat delegației ruse că sultanul a refuzat să accepte așezarea viitorului hotar pe Siret, ceea ce de facto însemna anularea preliminarilor și rediscutarea acestora. La rândul său, delegația rusă nu a acceptat propunerea oficială a Porții: cedarea Moldovei dintre Prut și Nistru, exceptând cetățile Ismail și Chilia cu pământurile din împrejurul acestora care vor rămâne în posesiunea Porții³². Fiind în stare de suspensie, negocierile de pace sunt transferate la București, ambele delegații rămânând în așteptarea noilor instrucțiuni de la Petersburg și Constantinopol.

În ședința din 31 decembrie 1811/12 ianuarie 1812, părțile au reiterat punctul de vedere al Constantinopolului și Petersburgului asupra condițiilor preliminare de pace³³, negocierile oficiale fiind întrerupte pe un termen nelimitat. În următoarele săptămâni și luni au avut loc unele tatonări, fără ca una dintre părți se renunțe la poziția inițială. În condițiile suspendării negocierilor oficiale, lupta diplomatică s-a plasat în culise; în cadrul întrevederilor personale confidențiale se sondau luările de atitudine și perspectivele încheierii păcii.

Negocierile ruso-otomane de pace neoficiale s-au desfășurat pe fundalul profundelor frământări politice din Europa, încercărilor de formare a coalițiilor și anticoalițiilor în ajunul războiului ruso-francez, inevitabilitatea căruia devenea tot mai evidentă. În acest context, primele luni ale anului 1812 sunt marcate de un puternic duel diplomatic și informațional pe problema orientală în genere și pe cea a principatelor în special, direcționat, în funcție de interesele strategice ale puterilor implicate, fie spre încheierea cât mai grabnică a păcii, fie spre continuarea războiului³⁴.

Constrâns de evoluția nefavorabilă Rusiei a conjuncturii politico-militare în Europa, Alexandru I a făcut o nouă cedare. La 22 martie/3 aprilie 1812 împăratul Rusiei remite lui M. Kutuzov un rescript secret prin care cere urgentarea încheierii păcii. Îi permite comandantului șef al trupelor ruse ca în cazul în care Poarta Otomană va refuza frontiera pe Siret să accepte „ca hotar râul Prut până la vărsarea acestuia în Dunăre”, cerând, în schimb, „ca

²⁷ ВПР. 1801-1815 гг. Том VI, p. 129.

²⁸ ВПР. 1801-1815 гг. Том VI, p. 181-189; Goșu, Armand. *Între Napoleon și Alexandru I. Principatele Dunărene la începutul secolului al XIX-lea.* p. 208.

²⁹ Кутузов, М. И. Сборник документов / Culegere de documente. Том III, Москва, 1952, p. 644, 653, 655; Mehmet, M. Documente turcești privind istoria României. Vol. III (1791-1812). București, 1986, p. 284, 286; Goșu, Armand. *Între Napoleon și Alexandru I. Principatele Dunărene la începutul secolului al XIX-lea.* p. 208-209; Jarcuțchi, Ion; Mischevca, Vladimir. Pacea de la București (din istoria diplomatică a încheierii tratatului de pace ruso-turc de la 16 (28) mai 1812. Chișinău, Știința, 1992, p.118-121.

³⁰ Mehmet, M. Documente turcești privind istoria României. Vol. III, p. 293, 294, 297, 298; Уляницкий, В. А., Материалы к истории восточного вопроса в 1811-1813 гг., Москва, 1901, p. 1, 2.

³¹ ВПР. 1801-1815 гг. Том VI, p. 215-216.

³² Mehmet, M. *Documente turcești privind istoria României.* Vol. III, p. 328; ВПР. 1801-1815 гг. Том VI, p. 240, 718-719, 720-721; Goșu, Armand. *Între Napoleon și Alexandru I. Principatele Dunărene la începutul secolului al XIX-lea.* p. 208-209; 213-214.

³³ Mehmet, M. *Documente turcești privind istoria României.* Vol. III, p. 331.

³⁴ Goșu, Armand. *Între Napoleon și Alexandru I. Principatele Dunărene la începutul secolului al XIX-lea.* p. 218-220; Mischevca, Vladimir. *Moldova în politica marilor puteri la începutul secolului al XIX-lea.* Chișinău, Civitas, 1999, p. 102-103.

Poarta să încheie un tratat de alianță cu Rusia”³⁵.

Ședințele oficiale ale negocierilor de pace din 19-20 aprilie / 1-2 mai 1812, la care părțile au reconfirmat, în cadrul disputelor teritoriale, condițiile de pace anterioare, din nou n-au dat niciun rezultat. În continuare negocierile s-au produs într-un regim strict confidențial și direct între Kutuzov și Galib efendi. În urma discuțiilor dure și controversate, la 5/17 mai 1812, delegația rusă și cea otomană au semnat condițiile preliminare ale păcii, acestea fiind confirmate de către Kutuzov și marele vizir Ahmed pașa³⁶. Aceste preliminari au stat la baza tratatului de pace ruso-turc, semnat la 16/18 mai 1812 în incinta Hanului lui Manuc bei, agent al Rusiei țariste, ulterior proprietar al moșiei Hâncești. Referitor la Principatele Române, stipulațiile tratatului prevedeau: stabilirea hotarului între Imperiul Rus și Imperiul Otoman pe Prut, Dunăre și brațul Chilia (art. 4); înapoierea Moldovei la vest de Prut, Țării Românești și Olteniei Imperiului Otoman și reconfirmarea privilegiilor acordate lor până la începutul actualului război (art. 5); evacuarea Moldovei și Țării Românești în termen de trei luni din momentul schimbului actelor de ratificare a tratatului de pace (art.11); reconfirmarea tratatelor semnate anterior de cele două state contractante (art.3); acordarea locuitorilor a dreptului de transferare liberă dintr-un imperiu în altul și de dispunere nemărginită a averii la locul de trai abandonat, pe un termen de optsprezece luni (art. 7); amnistiarea și iertarea tuturor supușilor care în timpul războiului au acționat împotriva statului și țării (art. 2)³⁷. La 6 iunie 1812, generalul rus Ivan Hartingh (Garting), ulterior guvernator al regiunii Basarabia (1813–1816), aduce la Iași vestea păcii, declarând limpede că de acum înainte Prutul va fi hotar³⁸.

La 5/17 august 1812, Alexandru I a emis, cu prilejul încheierii și ratificării tratatului de pace ruso-turc din 16/28 mai, un manifest, în care se menționa: „Această pace dăruită de Dumnezeu nouă adus-a Imperiului Rus foloase de aur, cuprinzând în hotarele ei o populată și roditoare întindere de pământ, al căreia înconjur de la Akkerman și până la gurile

râului Prut, care curge la nouă verste de la Iași și de la gurile acestuia până la granița împărătească și de acolo în jos pe Nistru se întinde pe o mie de verste, îmbrățișând vestitele cetăți: Hotin, Bender, Chilia, Ismail, Akkerman și alte multe orașe comerciale”³⁹.

La 2/14 iulie 1812, la București s-a produs schimbul actelor de ratificare, încheindu-se prin această procedură diplomatică în chip definitiv îndelungată conflagrație ruso-otomană cu consecințe dramatice pentru Țara Moldovei. În urma acestei tranzacții între marile puteri, implicate direct sau tangențial în conflagrația ruso-turcă, teritoriul de est al Țării Moldovei, numit la Iași „partea de dincolo de Prut”, iar la Petersburg „întindere de pământ”, este înstrăinat către Imperiul Rus. Prin tratatul de pace de la București „pentru prima dată Rusia a anexat supuși creștini de ai Porții din Europa”, oferindu-i-se posibilitatea să dovedească „popoarelor creștine din Balcani în ce constă deosebirea dintre creștinii de sub jugul otoman și gradul de fericire ce i-ar aștepta, dacă ar fi adumbriți de aripile vulturului cu două capete!”⁴⁰.

Bucurându-se de o influență și autoritate dominantă în Principatele Române pe parcursul celor aproape 40 de ani ce s-au scurs de la pacea de la Kuciuk-Kainargi (1774), Rusia pravoslavnică, prin încorporarea Moldovei de Est (teritoriul dintre Prut și Nistru), și-a știrbit imaginea sa favorabilă de altă dată în fața moldovenilor. Destinul istoric al Principatelor Române în perioadă hotărâtoare din anii 1806-1812 a fost totalmente pus la discreția marilor puteri care disputau spinoasa problemă orientală, unul dintre rezultatele căreia a fost la acel moment cotropirea teritoriului de est al Țării Moldovei. Privită în acest context, își menține valabilitatea și actualitatea sa sintagma lui Constantin Giurescu: „cu răpirea Basarabiei începe marea dramă a istoriei noastre contemporane...”⁴¹, acest act și această istorie provocând în Republica Moldova dispute controversate în societate, dar și în mediul științific. În aspect internațional, eventualul destin istoric al Țării Moldovei și celui al Țării Românești se determina, la începutul secolului al XIX-lea, nu în capitalele acestora, de altfel, și nu atât la Constantinopol, cât în capitalele marilor puteri europene, în funcție de evoluția conjuncturii internaționale, raporturilor politice și militare între statele implicate și a intereselor lor geopolitice în sud-estul Europei.

³⁵ Кутузов, М. И. *Сборник документов*. Том III, p. 851.

³⁶ Ibidem, p. 897-899, 902; Goșu, Armand. *Între Napoleon și Alexandru I. Principatele Dunărene la începutul secolului al XIX-lea*. p. 316-322.

³⁷ Полное собрание законов Российской империи. Собрание I (1649-1825). Том 32 (1812-1814), закон № 25110, p. 228-229; Кутузов, М. И. *Сборник документов*. Том III, p.906-914; ВПР. 1801-1815 гг. Том VI, p. 406-412; Mehmet, M. *Documente turcești privind istoria României*. Vol. III, p. 361-366.

³⁸ Iorga, Nicolae. *Alte lămuriri despre veacul al XVIII-lea după izvoare apusene. Luarea Basarabiei și Moruzeștii*. În: *Analele Academiei Române*. T. XXXIII. *Memoriile Secțiunii Istorice*, București, 1910, p. 25/171.

³⁹ Полное собрание законов Российской империи. Собрание I (1649-1825). Том 32 (1812-1814), закон № 25199, p. 406; Casso, Leon. *Op. cit.*, p. 162.

⁴⁰ Casso, Leon. *Op. cit.*, p. 149.

⁴¹ Giurescu, Constantin. *Istoria Românilor*. Vol. III. *Partea întâi. De la moartea lui Mihai Viteazul până la sfârșitul epocii fanariote (1601-1821)*. Ediția a doua revăzută și adăugită. București, 1944, p. 328.